

Kirja-arviot

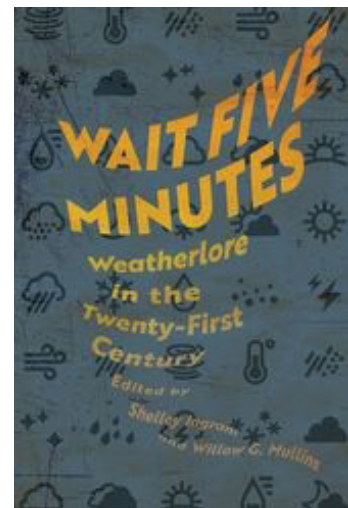
Ilmastonmuutoksen muovaamaa sääloreä 2000-luvulla

Ingram, Shelley ja Willow G. Mullins, toim. 2023. *Wait Five Minutes. Weatherlore in the Twenty-First Century*. Jackson: University Press of Mississippi. <https://doi.org/10.14325/mississippi/9781496844354.001.0001>. xxi, 301 sivua.

Lotta Leiwo

Sään ja ilmaston määrittely kiteytyy mainiosti Mark Twainin lausahduksessa: "ilmasto on se mitä odotamme, sää on se mitä saamme" (viitattu s. 16). Ilmaus kuvastaa ilmaston abstraktia ja keskiarvioihin pakenevaa luonnetta sekä sään konkreettisuutta. Sää on arkipäiväinen asia: esimerkiksi rakenamme ja pukeudumme säänmukaisesti joka päivä. Huolimatta siitä, että sää vaikuttaa elämään kaikkialla maapallolla, emme useinkaan pysähdy pohtimaan sään merkityksiä javaiikutuksia ennen kuin sukat kastuvat sateessa tai vesiputki jäätyy pakkasessa.

Ilmasto ja kulttuuria tutkineen Mike Hulmen (2017) mukaan ilmaston ja sään ymmärtäminen vaatii luonnontieteellisen mittavaan ja tilastoivan lähtökohdan lisäksi kulttuurisen näkökulman. Kulttuurintutkijoiden on hänen mukaansa syytä tarttua sään tutkimiseen, jotta voimme ymmärtää esimerkiksi ihmisen aiheuttaman ilmastonmuutoksen syntyä ja kulttuurisia vaikutuksia (Hulme 2017, 2–6). Näihin näkökulmiin myös folkloristista tutkimusta tekevät ovat nyt tarttuneet, kun Ingram Shelley ja Willow G. Mullins ovat toimittaneet artikkelikokoelman sähän liittyvästä folkloresta eli sääloresta 2000-luvulla.

Sään folkloristinen tutkimus

Teos koostuu yhteensä 15:tä luvusta, jotka on jaettu teemoittain kolmeen osaan. Nämä osiot ovat uskomus, teksti ja perinne (*Belief, Text, Tradition*). Ensimmäisessä osassa pureudutaan sähän liittyviin uskomuksiin, toisessa analysoidaan kirjallisuutta ja laulutekstejä, ja viimeisessä osassa keskitytään säänarratiiveihin perinteen näkökulmasta. Kutakin osaa pohjustaa toimittajien kirjoittama johdanto. Nämä johdantoluvut itsessään tarjoavat kättä pidempää

kaikille kaltaisilleni aloitteleville sää(kulttuurie)n tutkijoille. Kokoelman artikkelien yhdysvaltalaisesta painotuksesta huolimatta sään yleismaailmallisuus tuo aiheeseen runsaasti kosketuspintaa myös suomalaiselle folkloristille.

Teoksen nimen ensimmäinen osa "odota viisi minuuttia" viittaa sääloreeseen. Sanonta "jos et pidä säätilasta Missouriissa [tai muussa paikassa], odota viisi minuuttia ja sää muuttuu" (s. xiii; xx) on käytössä lukuisissa Yhdysvaltojen osavaltioissa – ja pätee varmasti moneen muuhunkin maailman kolkkaan. Kirjan johdannon mukaan säälore kattaa muun muassa säämeemit, säähän liittyvät yhteisöissä jaettavat ohjeistukset, säätiloihin ja ilmastoon liittyvät salaliittoteoriat, uskomukset, lyhyet sanonnat sekä sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät arkiset hetket ja juhlavammat rituaalit. Säälore on siis vähintäänkin yhtä varioivaa ja moninaista kuin folklore ylipäätään. Teoksessa tarkastellaan kahta nykypäivän sääloressa havaittua kehityskulkua. Ensinnäkin ihmiset vaikuttavat odottavan, että kokemus säästä vastaisi sääitä koskevia uskomuksia. Toiseksi ihmisiä kiinnostaa, tarjoavatko nämä uskomukset lupauksen siitä, että selviämme uhkaavista säätiloista tai ilmastonmuutoksesta.

Säälore on teoksessa näkökulma, jonka kautta eri alojen tutkijat tutkivat sääitä "folkloristisesti" (s. xiv). Käsite on teoksen artikkelien perusteella ja lähtökohtien vuoksi tulkittu ulosulkevasti: säälore kytkeytyy pääasiassa erityisiin (sää)ilmiöihin ja tapahtumiin eikä niinkään sään arkisten kokemusten tulkintaan, vaikka johdannossa tätä näkökulmaa tuodaankin esiin. Vaikka poikkeavat sääilmiöt ovat aina herättäneet keskustelua (ks. esim. Strauss ja Orlove 2003; Hulme 2017), ilmastonmuutos ja sen mukanaan tuoma sään ääri-ilmiöiden lisääntyminen ovat todennäköisesti voimistaneet tätä keskustelua. Sää herättää tunteita ja puhuttaa kun se poikkeaa kulttuurisesti ajan saatossa hahmotetun ilmaston asettamista odotuksista ja siten tarjoaa kiinnostavaa tutkimusmateriaalia. Teoksessa tuodaankin esille, miten ilmastonmuutos muuttaa myös folklorea. Jäin kuitenkin kaipaamaan näiden teemojen tarkempaa reflektointia ja analyysia erityisesti teoksen toimittajilta. Näkemykseni mukaan myös arkisemmän sään tutkiminen on tärkeää, koska sen kautta ääri-ilmiötkin asetuvat mittakaavaan.

Mitä teoksessa oikeastaan tarkoitetaan, kun puhutaan folkloristisesta tutkimuksesta? Teoksen johdannossa tuodaan esille, että sää(lore)n tutkiminen siirtyi folkloristiikassa marginaaliin kontekstuaalisen ja performatiivisen käänteen jälkeen. Toimittajien mukaan "säälore auttaa meitä ymmärtämään ja muokkaamaan maailmanlaajuisia poliittisia keskusteluja ilmastonmuutoksesta ja biopolitiikasta samaan aikaan, kun se vaikuttaa yksilöiden, ryhmien ja alueiden elämään ja identiteetteihin" (s. xv, suomennos omani). Tavoite sinänsä on ansioikas. Johdannon mukaan nimenomaan sääloren tutkimus tekee tutkimuksesta folkloristista, mutta teoksessa ei juurikaan pyritä eksplisiittisesti tuomaan esiin folkloristiikan menetelmiä, teorioita tai näihin liittyviä ajankohtaisia keskusteluita.

Virkistävän poikkeuksen tässä tekee folkloristi Lena Marander-Eklundin artikkeli myrskytarinoista. Artikkelissaan Marander-Eklund analysoi Svenska Litteratursällskapetin sääkokemusten keruuseen vastanneiden kertomuksia myrskyistä narratiivisuuden ja affektien näkökulmista soveltaen labovilaista kerronnan analyysia. Artikkelit tuo esiin miten pelottavia sääilmiöitä kertomukset auttavat ymmärtämään laajemminkin eksistentiaalista pelkoa ja sen käsittelyä. Marander-Eklund onnistuu sitomaan artikkelinsa laajempiin kulttuuria ja folklorea koskeviin yhteiskunnallisiin keskusteluihin pelkän aineiston tai ilmiön kuvailun sijaan.

Marander-Eklund on yksi harvoista teoksen kirjoittajista, jotka esittävät *miten ja millä menetelmillä* säätä on mahdollista tutkia folkloristisesti ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Osa teksteistä on henkilökohtaisia kokemuksia hyödyntäviä katsauksia tai esseitä tieteellisten tutkimusartikkeleiden sijaan. Näistäkin teksteistä saa toki jonkinlaista käsitystä siitä, miten sää ja ilmasto läpäisevät kaikkea kulttuuria ja millaisia tutkimusaiheita aiheeseen liittyy.

Sääloren monet muodot

Teos ponnistaa eksplisiittisesti nykypäivänä polttavan ajankohtaisesta ilmastokriisistä ja sen herättämästä laajasta kiinnostuksesta säätä ja ilmastoa kohtaan. Artikkeleissa käsitellään ajankohtaisia säähän ja ilmastoon liittyviä kulttuurisia ilmiöitä erilaisin alueellisin painotuksin. Säätä käsitellään paikallisidentiteetin näkökulmasta esimerkiksi New Orleansin Katrina-hirmumyrskyn, Irlannin maaseudun sekä Länsi-Virginian ja Louisianan tulvien konteksteissa. Myös vuoden 2017 hurrikaani Harveyhyn, joka aiheutti laajoja tuhoja Teksasissa ja Louisianassa, viitataan useissa artikkeleissa.

Folklore, ja laajemminkin kulttuuri, säilöo paikallista tietoa ilmastosta ja säästä (ks. esim. Hanna Chapplen artikkeli), ja säähän liittyvät käsitykset muovaavat yksilö-, ryhmä- ja paikallisidentiteettejä. Teoksen kirjoittajat esittävätkin, että säähän liittyvät kokemukset ja ilmaisut ovat kiinteässä yhteydessä ihmisten käsityksiin yhteisöstä, kulttuurista ja politiikasta. Näin ollen sää ei ole ainoastaan taustakangas tapahtumille tai hiljaisuuden täytettä (*small talkia*), vaan sillä on todellista kulttuurista merkitystä.

Tekijät tuovat esiin, että ilmastonmuutos koskettaa globaalisti kaikkia, myös teoksen kirjoittajia. Tämän henkilökohtaisen kosketuspinnan kuvataan tarjoavan erityislaatuisen kehyksen teoksessa esiteltävälle tutkimukselle, koska kaikki tutkijat elävät osana sitä mitä artikkeleissa analysoidaan. Paikoin tämä henkilökohtainen ote vaikuttaa kuitenkin johtaneen siihen, että tutkimusaineistoista tehty analyysin on jäänyt ohueksi ja aineistoa on lähinnä kuvailtu. Ääriesimerkki tästä on säähän liittyvää teologiaa ja arjen uskonnollisuutta käsittelevä Máirt Hanleyn ”henkilökohtaiseksi reflektioksi” (s. xix) kehystetty artikkeli ”From Clockwork Weatherman to Atomic Environmentalist”. Hanleyn artikkelissa aineistojen analyysin sijaan puolet artikkelista on täytetty haastatteluaineistojen litteraateilla ja aineistosta tehtävät tulkinnat jätetään lukijalle.

Suurin osa perinteitä käsittelevän osion artikkeleista olivat mainitsemiani esseetyyppisiä katsauksia, joissa käsiteltiin esimerkiksi nurmipihojen tai ruuan säilönnän merkityksiä oma-kohtaisten kokemusten kautta. Näin ollen teoksen viimeinen osio jäi hieman pettymykseksi, koska odotin artikkelikokoelmalta kunnon pakettia tieteellistä säätutkimusta lyhyiden katsojen ja esseistiikan sijaan. COVID-19-pandemia osaltaan selittää kirjoittajien henkilökohtaisuuteen nojaavia tekstejä: tutkijoilla ei ehkä ole ollut pääsyä kentälle tai aineistojen pariin. Osa viittaakin korona-ajan haasteisiin teksteissään tai kiitoksissaan.

Riemastuttavinta luettavaa tässä osiossa oli John Laudunin ”Weathering the Storm: Folk Ideas about Character”. Landun käsittelee artikkelissaan myrskyn hylättyjen kuorma-autojen ”hahmojen” meemiytymistä internethuumorissa ja suullisessa kerronnassa. Landun tekee kiinnostavan irtioton muiden kokoelman kirjoittajien näkökulmista ja tarkastelee englanninkielistä sanaa *weather* substantiivin tai adjektiivin sijaan monitulkintaisena verbinä.

Hänen analyysissään *weather* tarkoittaa ulkoilmalle ja säälle altistumista tarkoittavan verbin lisäksi ilmauksia "selviytyä" ja "kulia", jotka ovat molemmat sään vaikutuksiin linkittyviä ilmauksia. Landun päätyy pohtimaan kulkuneuvon myrskyyn hylkäämisen metaforisia ulottuvuuksia sekä sään ja auton "hahmon" identiteettiä laajemminkin amerikkalaisessa kulttuurissa ja sääkerronnassa. Hän onnistuu Marander-Eklundin tavoin nostamaan analyysin abstraktimmalle tasolle ja tarjoamaan lukijalle oivalluksia sään moninaisista merkityksistä kulttuurissa.

Miksi tutkia säätä?

Artikkeleissa lähestytään säätä kulttuurisesti käsitettynä ilmiönä muun muassa kokemukseronnan, salaliittoteorioiden, kirjallisuuden, musiikin, alueellisen kansanperinteen ja tarinankerronnan näkökulmista. Lukijalle tulevat tutuksi käsitteet kuten cli-fi (vrt. sci-fi), säälore, ja spesifimmin tuulilore. Suomalaiselle lukijalle käy selväksi, että myrskystä selviäminen tarkoittaa Yhdysvaltojen kontekstissa hyvin eri asiaa kuin – vielä toistaiseksi – rajummilta sään ääri-ilmiöiltä välttyneessä Suomessa. Joskin tätä tekstiä viimeistellessäni myös Euroopan tulvat alkusyksystä 2024 tuntuvat tuovan nämä ilmiöt lähemmäs Suomea. Toistaiseksi täällä myrskyjen aiheuttamat tuhot ovat mittakaavaltaan huomattavasti pienempiä ja hyvin paikallisia kun taas Yhdysvalloissa – ja Keski-Euroopassa – ne voivat aiheuttaa totaalempaa tuhoa.

Nämä maantieteelliset erot tietenkin vaikuttavat myös siihen, miten säätä ja ilmastoa kulttuurisesti käsitetään ja merkityksellistetään. Koska teos keskittyy paljolti poikkeuksellisiin sääilmiöihin sekä niistä selviämiseen ja merkityksellistämiseen, vaikuttaa näkökulma heijastelevan ilmastomuutoksen eteemme asettamaa kysymystä: selviämmekö tästä ihmiskuntana? Tätä pohtivat lähes kaikki kirjoittajat.

Teoksen kautta saa ymmärryksen siitä miten monitahoisesta ja kaiken läpäisevästä kulttuurisesta ilmiöstä säässä ja ilmastossa on kyse. Paikoin olisin kuitenkin kaivannut sääloren käsitteen analyttisempää pohdintaa ja sitä, että geneerisen "folkloristisen tutkimuksen" sijaan kirjoittajat olisivat avanneet metodologiaansa enemmän. Lisäksi teosta lukiessa heräsi kysymys siitä, linkittykö ilmastomuutos nykypäivänä väistämättä kaikkeen mitä puhumme, kirjoitamme, laulamme ja ajattelemme säästä? Jääkö jotain huomaamatta, kun otamme tämän kehysten itsestäänselvytenä? Miten maantieteelliset, yhteiskunnalliset ja taloudelliset erot vaikuttavat sääloreen? Näistä teemoista olisin mielelläni lukenut enemmän pohdintaa.

Kirjan johdannossa todetaan sääloren olevan kuin sää: se on niin jokapäiväinen asia, että useimmat eivät koe tarvetta tutkia sitä – eikä näin ole folkloristiikan alalla paljon vielä tehtykään. Näkemykseni mukaan ilmastomuutokseen liittyvä julkinenkin keskustelu on painotunut liiaksi luonnontieteellisten ilmastomallien ja luonnonilmiöiden tarkasteluun. Samalla unohtuu ilmastomuutoksen massiiviset kulttuuriset vaikutukset, kun tapojen, rituaalien ja arkisen elämän pitää pakotetusti sopeutua muuttuneeseen ympäristöön. Säätä on siis tarpeen tutkia myös humanistisesta näkökulmasta.

Puutteistaan huolimatta teos on mielestäni tärkeä avaus: folkloristien ja laajemminkin kulttuurintutkijoiden olisi syytä tarttua sään tutkimiseen entistä hanakammin. Ilmastomuutos on tuonut nopeasti muutoksia elämysympäristöömme ja muutostahti todennäköisesti

kiihtyy tulevaisuudessa. Kuten teoksessa tuodaan esiin, nämä muutokset ilmastossa ja säässä nostavat esiin toisaalta folkloren jatkuvan muokkautuvuuden sekä toisaalta ihmisten tarpeen ja kaipuun pysyä tutussa ja turvallisessa. Tämän jos minkä luulisi kiinnostavan folkloristeja.

Kirjallisuus

Hulme, Mike. 2017. *Weathered. Cultures of Climate*. Los Angeles: Sage.

<https://doi.org/10.4135/9781473957749>.

Strauss, Sarah ja Benjamin S. Orlove. 2003. "Up in the Air. The Anthropology of Weather and Climate." Teoksessa *Weather, Climate, Culture*, toimittaneet Sarah Strauss ja Benjamin S. Orlove, 3–14. Lontoo ja New York: Routledge.

FM Lotta Leiwo työskentelee väitöskirjatutkijana Helsingin yliopistossa. Folkloristiikan väitöskirjassaan hän tutkii amerikansuomalaisten naisten sanomalehdissä julkaistuja säähän ja ilmastoon liittyviä kirjoituksia 1900-luvun alun Yhdysvalloissa.